

La intermediació lingüística per part de menors a l'àmbit educatiu

Informe

Autors: Mireia Vargas-Urpí, Aran Romero Moreno, Marta Arumí, Carmen Bestué, Anna Gil-Bardají, Mariana Orozco-Jutorán, Judith Raigal Aran, Gema Rubio

Maig de 2021

Departament de Traducció
i d'Interpretació i d'Estudis
de l'Àsia Oriental

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

MIRAS

Mediació i Interpretació:
Recerca en l'Àmbit Social

Índex

Dades del projecte	3
Resum del projecte	3
Recollida de dades amb qüestionaris a l'àmbit educatiu	3
Descripció de la mostra	4
Característiques de la ILM	6
La ILM i les llengües.....	14
Aspectes emocionals de la ILM	18
Altres.....	20
Més informació sobre el projecte	20

Dades del projecte

TÍTOL DEL PROJECTE: Joves intèrprets naturals: la intermediació lingüística per part de menors a l'educació, als serveis socials i a la sanitat

REFERÈNCIA: RTI2018-098566-A-I00

ENTITAT FINANÇADORA: Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats

Resum del projecte

Els infants i adolescents tenen un paper molt important en els processos migratoris. Gràcies a l'escolarització i la immersió lingüística a la nova societat aprenen la llengua o llengües oficials del nou país de manera més ràpida que els seus progenitors. Per això, molts pares, mares i familiars amb un domini limitat de l'idioma local sovint confien en aquests infants i adolescents per traduir i interpretar quan necessiten comunicar-se amb la societat d'acollida. Aquest fenomen es coneix com a «intermediació lingüística per part de menors» (ILM) (*Child Language Brokering*, en anglès). La ILM s'ha estudiat principalment al Regne Unit i als Estats Units. A Espanya i a Catalunya, en canvi, la recerca sobre aquest tema és molt escassa.

Els objectius principals del projecte són descriure la ILM i proporcionar informació objectiva, empírica i interdisciplinària sobre l'abast i les característiques del fenomen entre les principals comunitats immigrades a la província de Barcelona.

Per tal de d'assolir aquests objectius, s'ha adoptat una investigació qualitativa que combina la recollida de dades mitjançant qüestionaris, entrevistes i grups de discussió. En aquest informe ens centrem en els resultats obtinguts dels qüestionaris distribuïts a professorat d'educació secundària de la província de Barcelona.

Recollida de dades amb qüestionaris a l'àmbit educatiu

Per a aquesta recollida de dades, ens posem en contacte en un primer moment amb la Sub-direcció General de Plurilingüisme del Departament d'Educació que, després de valorar el projecte, dona suport a la recollida de dades mitjançant qüestionaris. D'una banda, ens proporciona una llista amb els instituts d'alta i màxima complexitat¹ de la província de Barcelona, amb els correus electrònics de contacte, i de l'altra contacten aquests centres, a través de la inspecció

¹ Que un centre sigui d'alta o màxima complexitat indica que és un centre amb alumnat amb més necessitats. Sovint, aquestes necessitats venen donades pels orígens culturals diversos i l'experiència migratòria de la família, per això es va decidir enviar el qüestionari prioritàriament a aquest perfil de centres.

territorial, per informar-los que el Departament d'Educació coneix el projecte i li dona suport.

D'aquesta manera, l'enllaç amb el qüestionari, creat amb Google Forms, s'envia el 20 de gener de 2020 als 116 Instituts d'Educació Secundària (IES) que apareixen a la llista proporcionada pel Departament d'Educació. D'aquesta llista, 83 centres corresponen a màxima complexitat i 34 a alta complexitat. La figura 1 mostra la distribució dels centres segons l'adscripció comarcal.

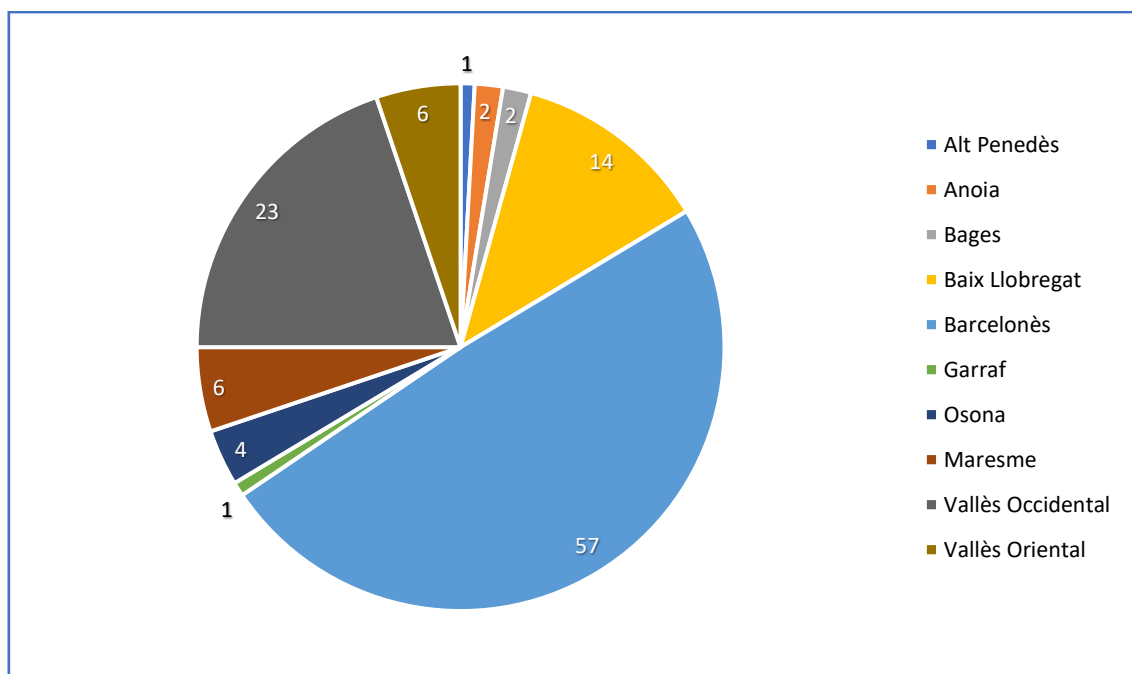

Figura 1. Distribució dels 116 IES als quals es va enviar el qüestionari

El correu electrònic es va enviar a la direcció dels centres, s'hi indicava que el qüestionari s'adreçava al professorat d'instituts d'educació secundària (en general) i es demanava que es distribuís entre el professorat del centre. Es va deixar obert fins al 28 de febrer de 2020 i el 17 de febrer es va fer un recordatori als centres.

Descripció de la mostra

Es van recollir 60 qüestionaris de centres distribuïts en set comarques diferents: Barcelonès (24), Baix Llobregat (17), Vallès Occidental (3), Maresme (6), Vallès Oriental (2), Bages (2), Moianès (1).

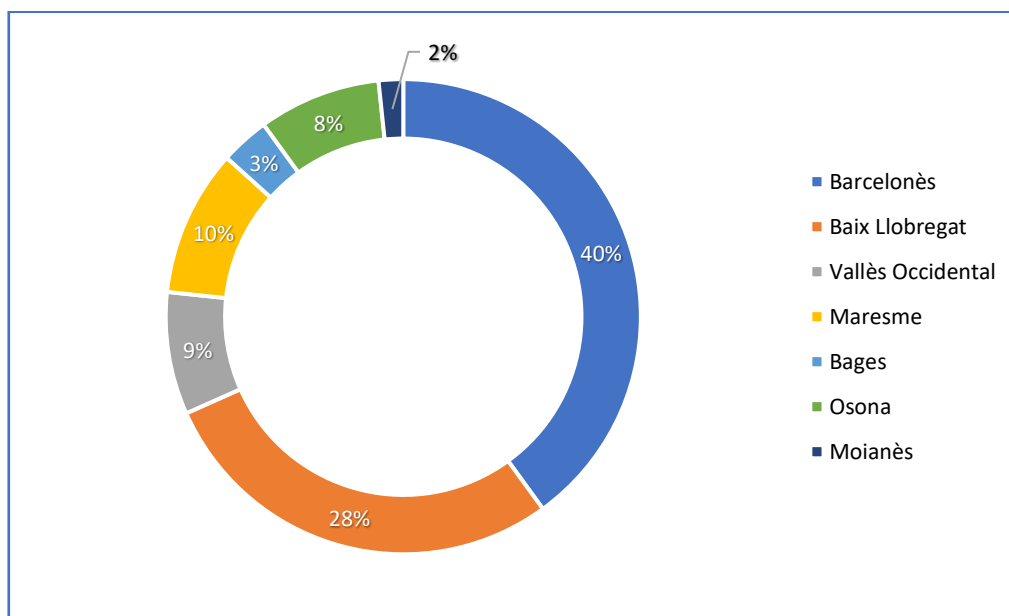

Figura 2. Distribució de les respostes rebudes per comarques

Per garantir l'anonimat de les respostes, no es va demanar el nom de l'institut als qüestionaris, per tant, és difícil saber quantes respostes s'han rebut d'un mateix institut. Sembla que això ha pogut passar en el cas del Baix Llobregat, en què el nombre de respostes rebudes (17) superen el nombre de centres contactats (14). La taula 1 compara el nombre de centres contactats amb els formularis rebuts en cada comarca.

Comarques	Nombre de centres contactats	Nombre de formularis rebuts
Alt Penedès	1	0
Anoia	2	0
Bages	2	2
Baix Llobregat	14	17
Barcelonès	57	24
Garraf	1	0
Osona	4	0
Maresme	6	6
Vallès Occidental	23	3
Vallès Oriental	6	2

Taula 1. Comparació entre qüestionaris enviats i respostes rebudes

Pel que fa al perfil dels informants, es va preguntar per la funció que feien a l'institut. Els perfils dels individus que van respondre és divers, així ho indica el 35% de les respostes que correspon a «altres». Tot i això, predomina el col·lectiu

dels tutors amb un 53% total (7% tutors de cicles formatius, 3% d'aules d'acollida, 30% tutors d'ESO i 13% tutors de batxillerat).

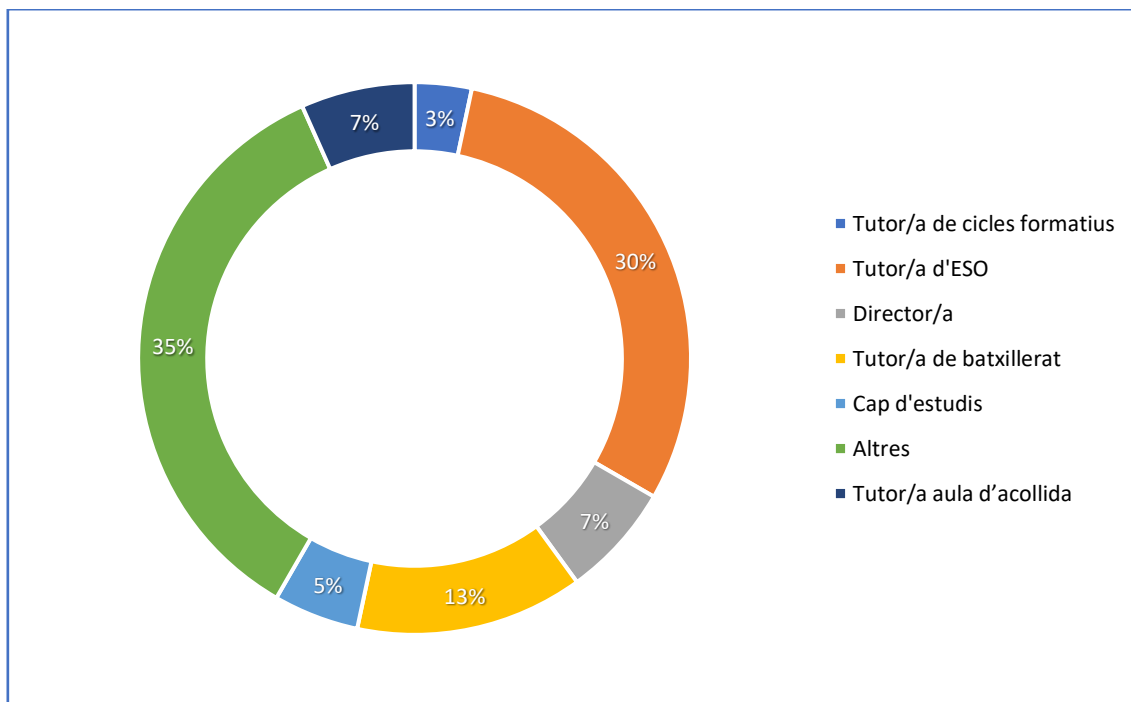

Figura 3. Funció dels informants a l'institut

Característiques de la ILM

La primera pregunta que es va fer en relació a la ILM va ser sobre l'actuació de l'enquestat en cas de necessitar comunicar-se amb progenitors que tenen una competència lingüística limitada en català i castellà. Les respostes tornen a ser variades, essent la més destacada, amb un resultat del 37%, que els enquestats **recorren als alumnes en qüestió perquè facin d'intermediaris lingüístics amb els seus pares, mares o tutors**. La següent resposta amb més percentatge, concretament amb el 24%, correspon a la petició per part de l'enquestat que els pares o tutors s'encarreguin de venir amb algú que conegui la llengua. En el 18% dels casos, la resposta ha sigut que l'enquestat busca un altre alumne del centre (no necessàriament relacionat amb els progenitors) perquè faci aquesta mediació. Un 13% ha contestat que en aquests casos parla amb la direcció del centre perquè contactin un intèrpret o mediador professional. Només un 2% ha contestat específicament que demana aquest ajut professional al Consorci. Un altre 2% ha contestat que pot ser l'alumne en qüestió el que ajuda en la interpretació o algun germà més gran. Un altre 2% contesta que el centre té professors, concretament professorat d'origen magrebí, que parlen la llengua i a qui poden recórrer en aquest tipus de situacions. Finalment, un últim 2% contesta que això rarament succeeix, llevat de l'aula d'acollida.

En conjunt, si sumem totes les respostes que fan referència directament a la intervenció d'alumnes menors del centre, el percentatge és del 57% (37% alumnes en qüestió + 18% d'un altre alumne del centre + 2% alumne en qüestió o algun germà gran).

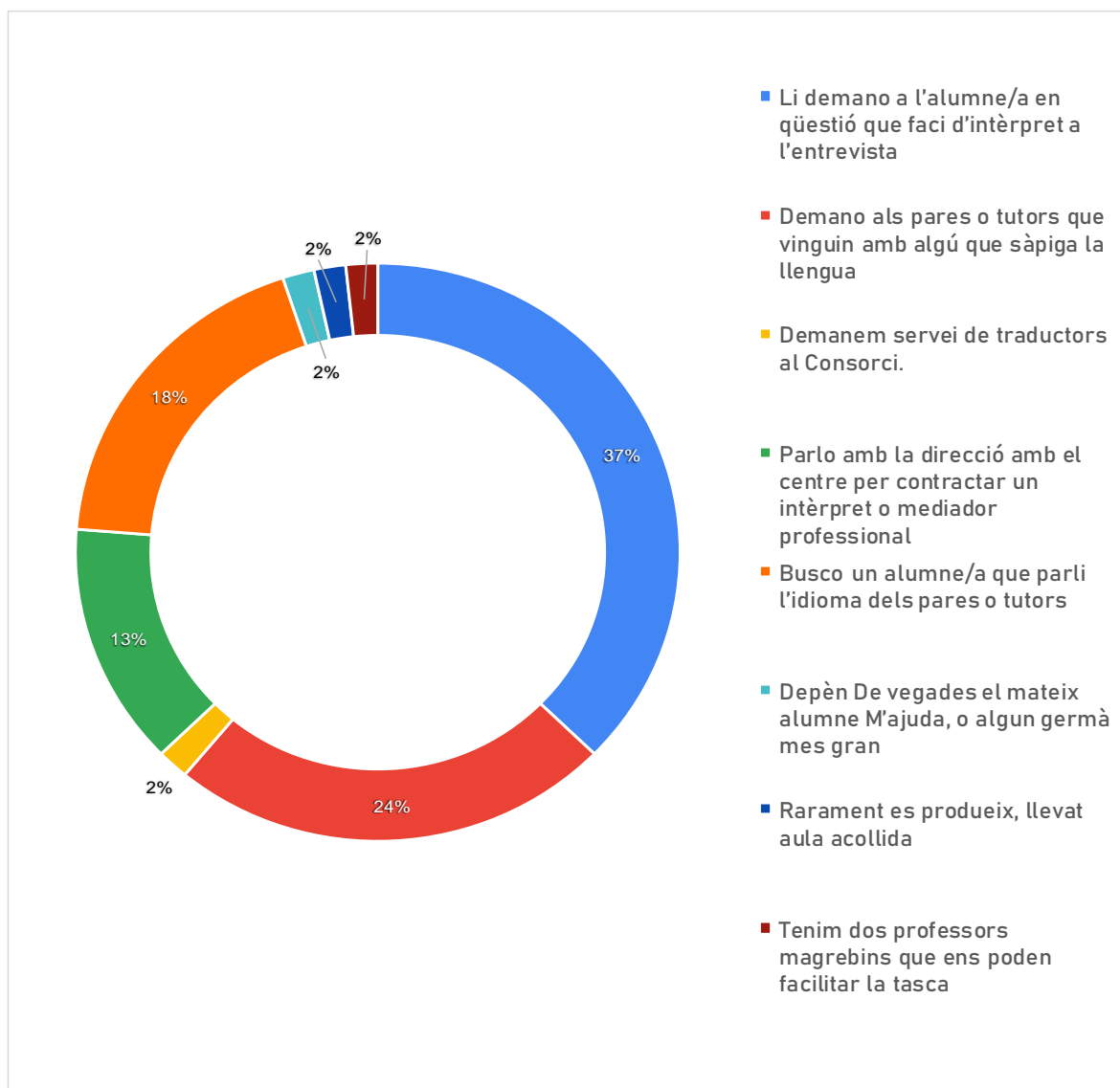

Figura 4: Actuació en cas de comunicació amb progenitors

Pel que fa a la freqüència en què es produeix la ILM al centre educatiu, en aquest cas, la mostra sí que denota una clara resposta majoritària, amb un 72%, que indica que **la ILM es fa servir de manera esporàdica**, que contrasta amb el 18% de respostes que indica que és un fenomen regular. També és interessant que **només un 3% de la mostra indica que la ILM no es produeix mai al seu centre**. Finalment, un 7% no ho sap o prefereix no contestar.

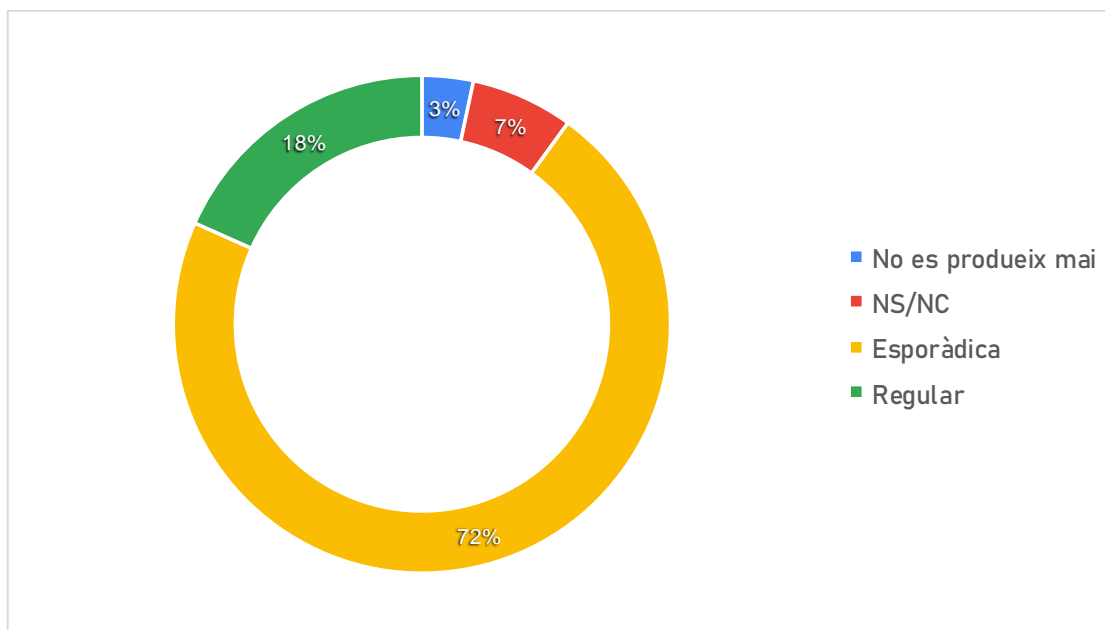

Figura 5: Freqüència de la ILM

Del 18% que ha respost que la ILM es produeix de manera regular, un 67% contesta que **aquesta regularitat suposa entre una i tres vegades al mes**. Un 25% indica que regular significa una mitjana de quatre a sis vegades al mes. Per últim, un 8% ha contestat que la regularitat és de set a nou vegades al mes.

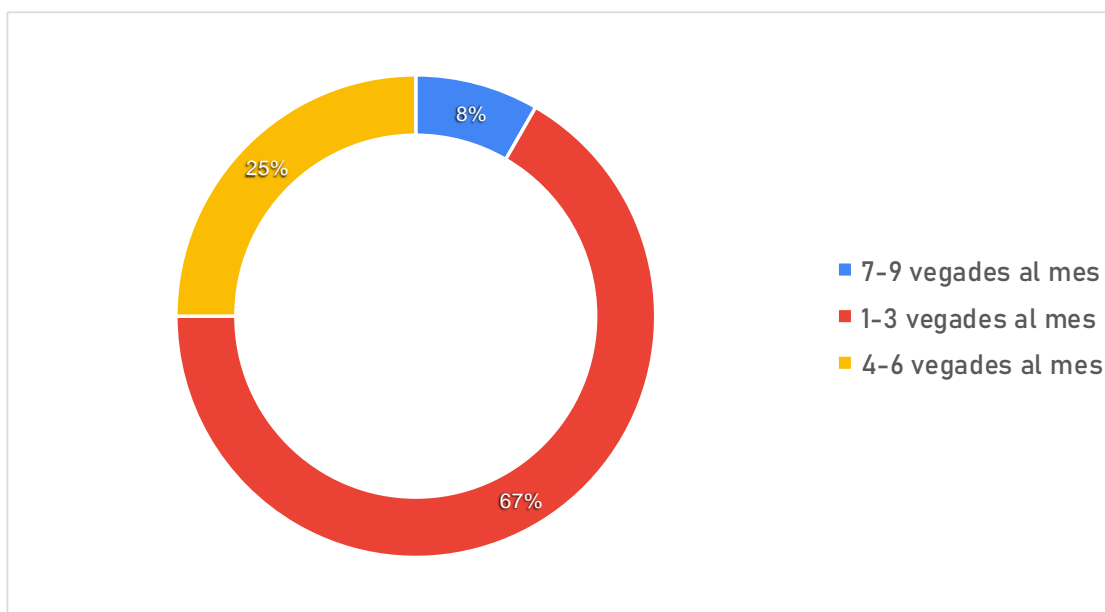

Figura 6: Definició de «regular»

Pel que fa a la majoria del 72% que ha contestat que la ILM es produeix de forma esporàdica, el 64% entén que **esporàdic aquí significa entre 1 i 3 vegades durant tot el curs**. Un 31% creu que això es correspon a una mitjana de 4 a 6

vegades i, finalment, el 5% interpreta que esporàdic representa una mitjana de 7 a 9 vegades cada curs.

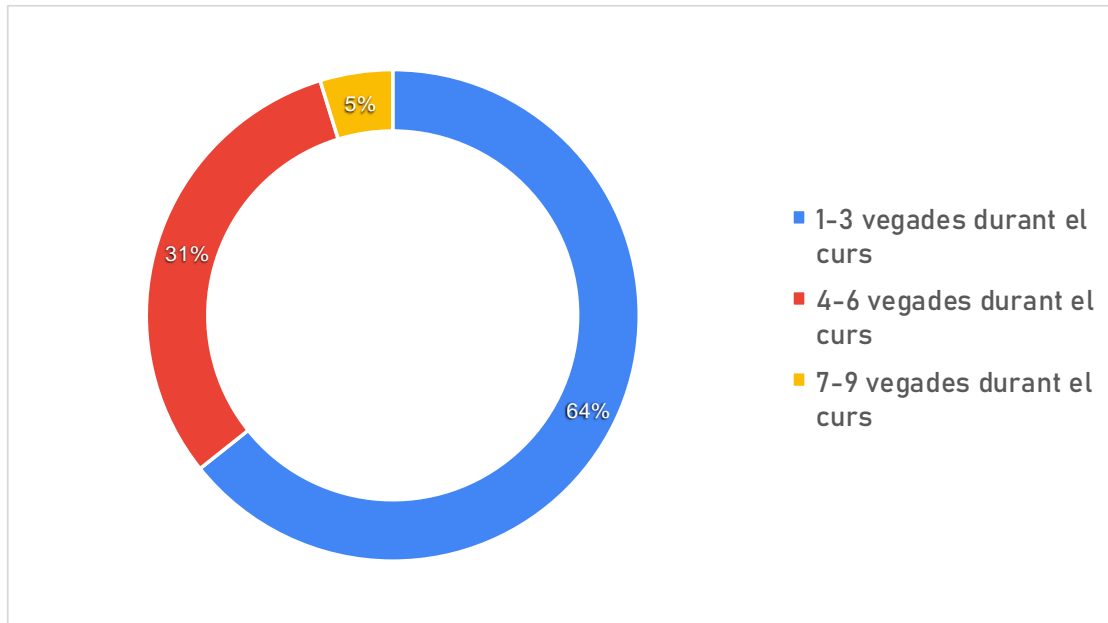

Figura 7: Definició d'«esporàdic»

Per identificar l'origen etno-cultural de les persones que més requereixen la ILM en aquests centres educatius, es va demanar als enquestats que situessin cada col·lectiu dins d'una escala de valor numèric absolut que va de l'1 al 5 segons la freqüència d'ús de la ILM, essent 1 el valor màxim (el més freqüent) i 5 el valor mínim (el menys freqüent). Les opcions escollides per a l'enquesta corresponen als col·lectius d'immigrants majoritaris a la província de Barcelona segons dades de l'Idescat.² En aquest cas, hem utilitzat únicament el gràfic de valors màxims per a oferir l'explicació heurística de la mostra. A l'eix x es troben els col·lectius segons nacionalitat d'origen i a l'eix y el nombre d'enquestats que han escollit aquestes nacionalitats com a les «més freqüents».

² D'acord amb les dades de l'Idescat sobre població estrangera a 1 de gener de 2020, extretes del padró continu de l'INE, la segona comunitat més nombrosa a la província de Barcelona és de nacionalitat italiana, tot i que sovint correspon a persones argentines que tenen la doble nacionalitat i que, per tant, no necessiten la ILM perquè comparteixen el castellà com a llengua vehicular.

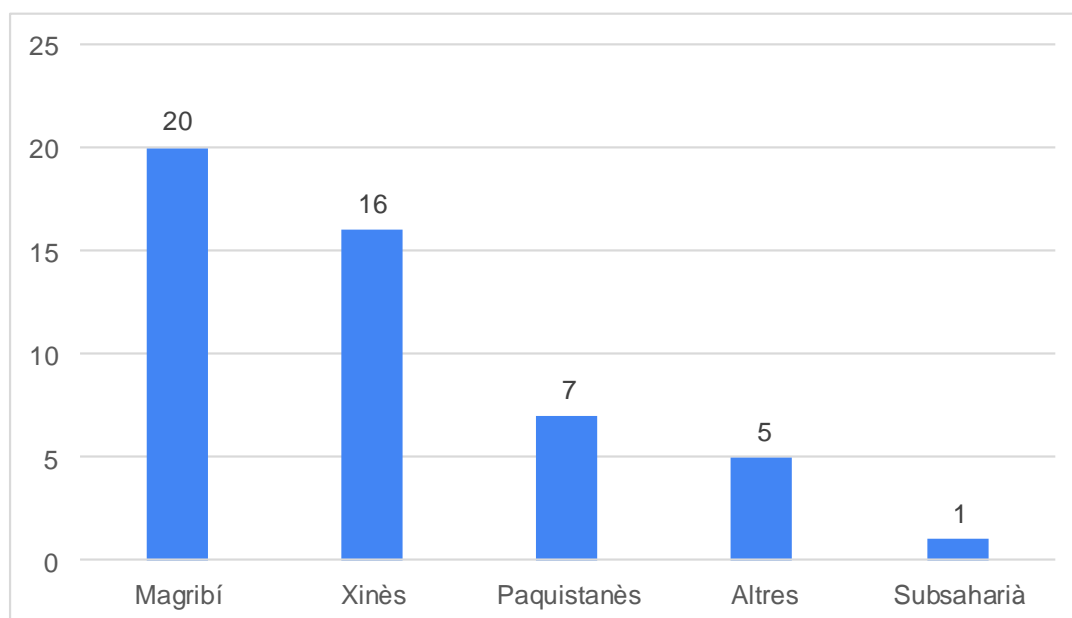

Figura 8: Freqüència d'ús de la ILM segons col·lectiu

Segons els enquestats, el col·lectiu que més tendeix a requerir de la ILM és el **magribí (20 enquestats)**, seguit del **xinès (16 enquestats)** i del **paquistanès (7 enquestats)**. Cinc enquestats han escollit «altres» com a primera opció, i només un ha escollit el col·lectiu subsaharià com el més freqüent en l'ús de la ILM. Si ho comparem amb les dades oficials de l'Idescat, les nacionalitats més nombroses a Barcelona són la magribina amb 137.947 persones, la italiana (argentina), amb 59.962 persones; la xinesa, amb 56.017 persones i la paquistanesa 47.952 persones.

En relació a les diferències pel que fa a les necessitats d'intermediació lingüística entre les diverses comunitats, vam afegir una pregunta perquè els enquestats poguessin expressar el punt de vista personal sobre la qüestió. Les respostes són diverses, però trobem arguments que tendeixen a repetir-se:

- Manca d'integració o d'interacció social més enllà de la comunitat pròpia (37,3%)
- Col·lectiu més nombrós (19,6%)
- Nivell baix d'alfabetització (9,8%), especialment el de les dones que són les que més duen a terme tot el treball reproductiu
- L'arribada recent (9,8%) i la distància entre llengües (9,8%)
- Manca de recursos per comptar amb un intèrpret professional (7,8%)

A la següent pregunta vam fer referència, específicament, a la entre gèneres a l'hora de fer tasques d'intermediació lingüística. La pregunta es dissenyà de manera que els enquestats poguessin contestar de forma individual segons cada col·lectiu i s'hi donaven quatre opcions: «més sovint nois», «més sovint noies», «noies i nois per igual», NS/NC.

- a) Pel que fa al col·lectiu magribí, la majoria d'enquestats (27 persones) ha respost que tant els nois com les noies realitzen la tasca d'intermediació lingüística per igual; en una segona posició estarien els que opinen que ho fan més sovint les noies (13 persones);
- b) Pel que fa als altres col·lectius de l'Àfrica subsahariana, la majoria ha contestat que «no ho sap o no contesta» (29 persones), essent la segona resposta més nombrosa que nois i noies per igual (22 persones);
- c) Respecte al col·lectiu paquistanès, la resposta majoritària torna a ser «no sap i no contesta» (23 persones), mentre que en una segona posició trobem els enquestats que pensen que ho fan nois i noies per igual (21 persones);
- d) En relació al col·lectiu xinès, la resposta majoritària és la de nois i noies per igual (26 persones), de nou, amb un nombre considerable de persones que no ho saben i no contesten (19 persones);
- e) Dins del col·lectiu d'«altres», destaca, amb diferència, la resposta no sap i no contesta (41 persones), amb un segon lloc per nois i noies per igual (15 persones).

Destaquem en aquest apartat l'elevat nombre de respostes en blanc (**no ho sap o no contesta**), cosa que fa que els resultats generals de la pregunta siguin poc conclusius.

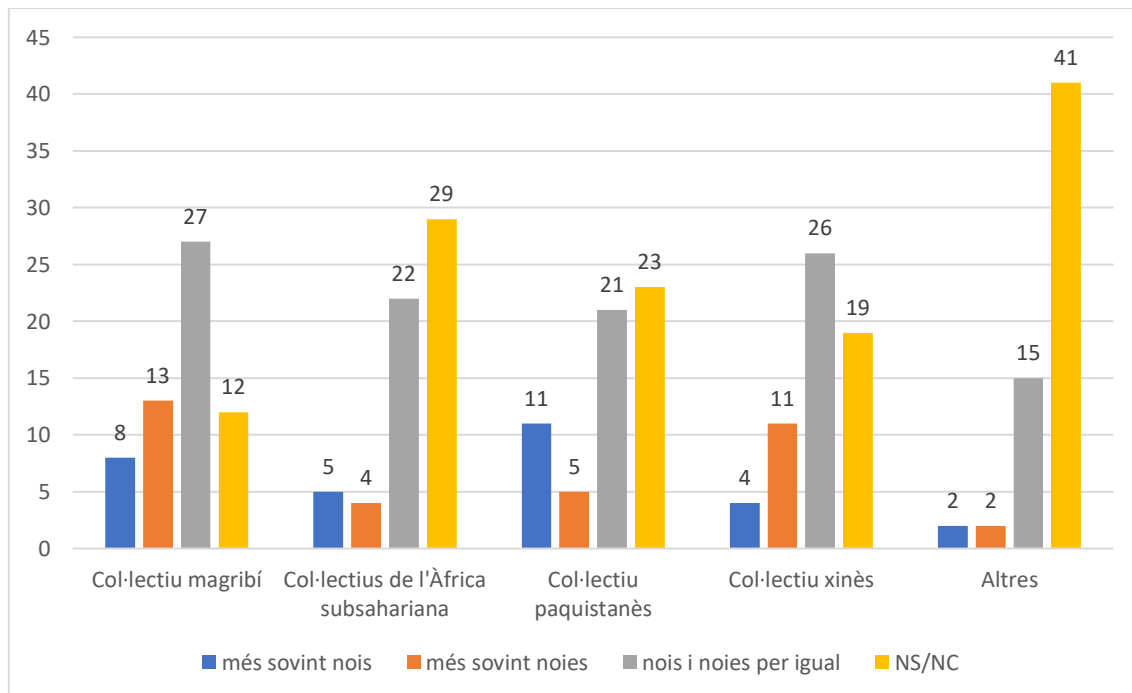

Figura 9: Diferència de gènere de la ILM segons col·lectiu

Seguidament preguntàrem per l'edat de l'alumnat que més habitualment assumeix tasques d'ILM. Dos dels enquestats han contestat que 10 o menys anys d'edat; 11 han contestat que entre 11 i 12 anys; **26 persones han**

contestat que entre 13 i 14 anys; 39 enquestats (essent la majoria) han contestat entre 15 i 16 anys; 18 persones han contestat entre els 17 i 18; finalment, només 3 enquestats han contestat que «no ho saben o no contesten». Tenint en compte que el qüestionari s'ha distribuït entre centres d'educació secundària, és comprensible que les franges de «menys de 10» i entre 11-12 siguin les més minoritàries en aquesta resposta.

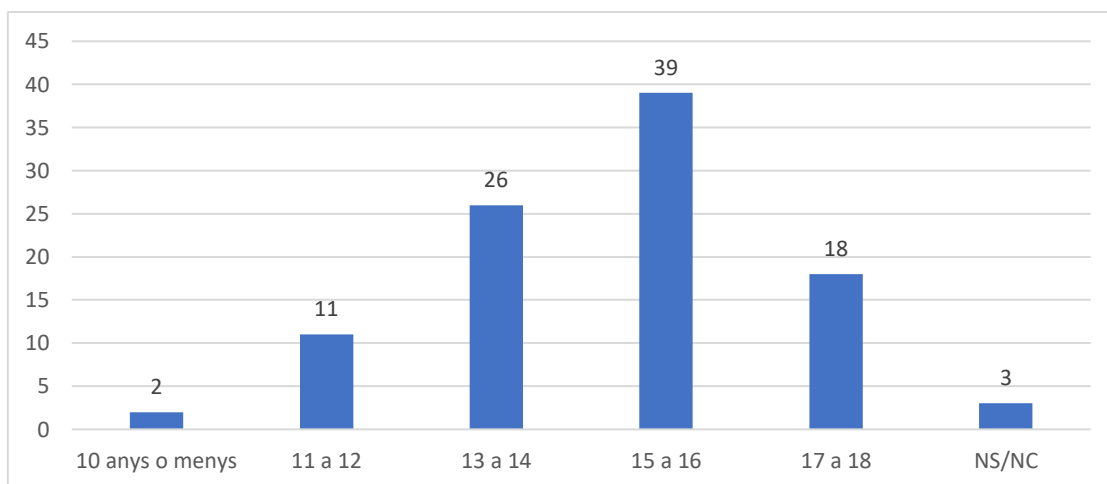

Figura 10: Edat dels menors que fan tasques d'ILM

La següent pregunta indaga en freqüència amb què es produeix la ILM segons dues variables: a) en casos previstos amb antelació (visita programada, entrevista/consulta programada, entrevista/tutoria/reunions amb progenitors) i b) en casos no previstos (urgències, informació puntual a l'àmbit escolar, casos en què no s'ha previst que caldria intèrpret). En tots dos casos, calia marcar una de les següents opcions: «sempre», «sovint», «a vegades», «mai», NS/NC.

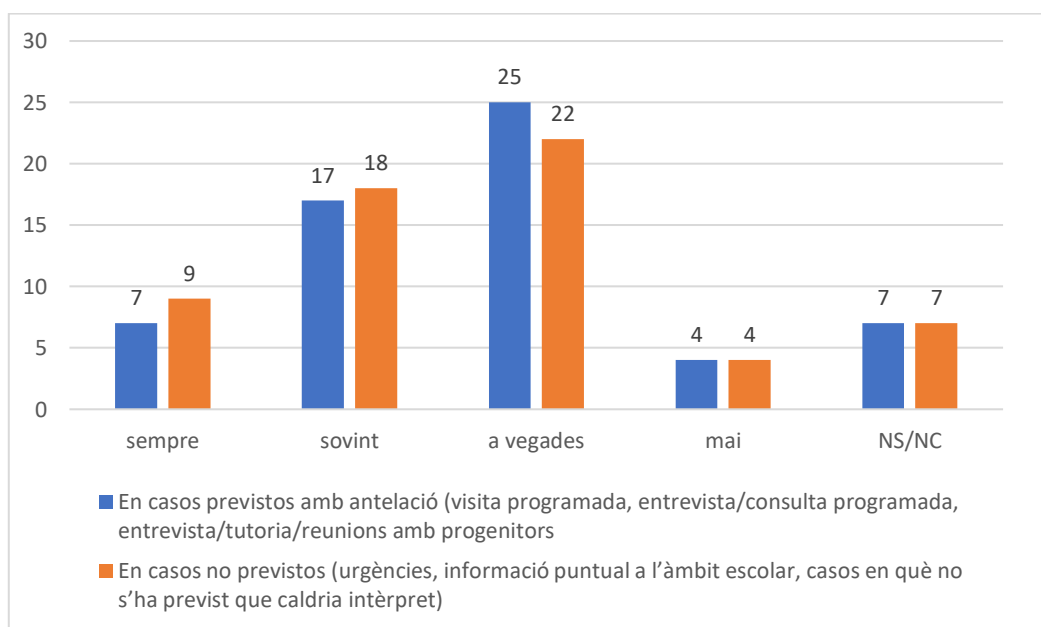

Figura 11: Freqüència de la ILM segons previsió

Els resultats d'ambdues variables són molt similars: s'hi observa que **la ILM es produeix tant en casos previstos amb antelació, com de forma improvisada sense planificació**. Les freqüències «sovint» (17 i 18 persones, respectivament) i «a vegades» (25 i 22 persones) són en els dos casos majoritàries.

La sisena pregunta del bloc fa referència a la freqüència amb què les tasques d'ILM impliquen que l'alumnat hagi de faltar a classe. De nou les opcions eren: «regular», «esporàdica», «molt esporàdica», «mai» i NS/NC. En aquest cas, **el 44% dels enquestats ha respost que «esporàdica», seguit del 33% que contesta «molt esporàdica»**. Un 12% ha respost que «mai» i només un 8% que de forma «regular». El 3% restant no ho sap o no contesta.

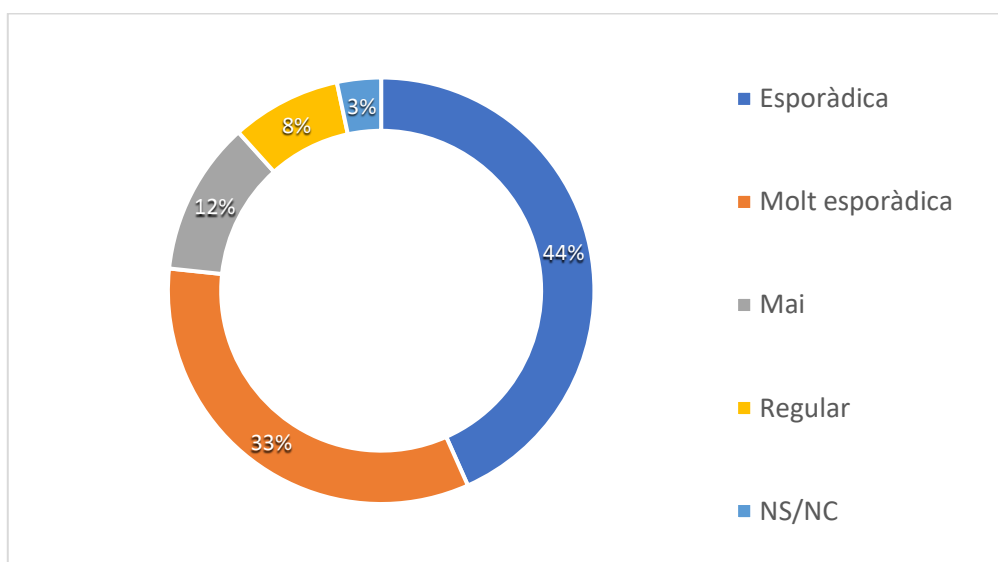

Figura 12: Freqüència de l'absència escolar per ILM

Dins del 8% que ha contestat que la ILM es produeix de forma regular, el 100% defineix «regular» amb una freqüència d'entre 1 i 3 cops al mes. **Dins del 44% d'enquestats que ha contestat «esporàdica», el 67% considera que aquesta freqüència correspon a una forquilla d'entre 1 i 3 cops al curs**; pel 27%, «esporàdic» vol dir entre 4 i 6 cops al curs, i, finalment, per un 6% voldria dir de 7 a 9 cops en tot el curs.

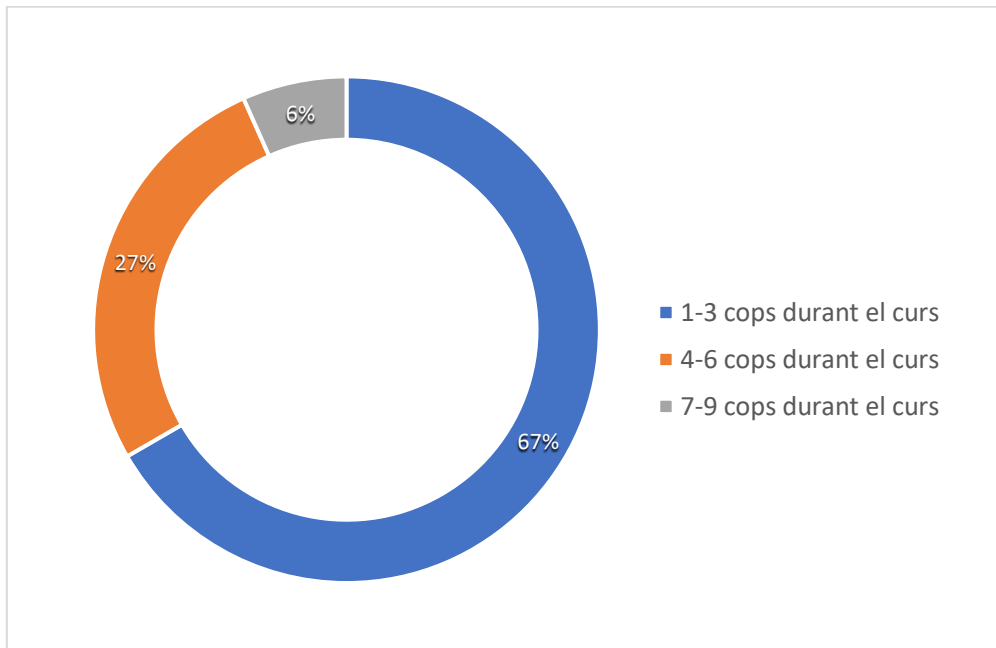

Figura 13: Definició de freqüència «esporàdica»

La ILM i les llengües

Al següent bloc demanem als enquestats específicament sobre els usos que els menors mediadors fan de les llengües durant la ILM i sobre com creuen que la ILM influeix sobre el seu aprenentatge lingüístic.

A la pregunta d'«a quines llengua interpreten més», **el 53% ha respost que al castellà; un 32% que al castellà i al català per igual**; un 10% que al català i un 5% que no sap o no contesta.

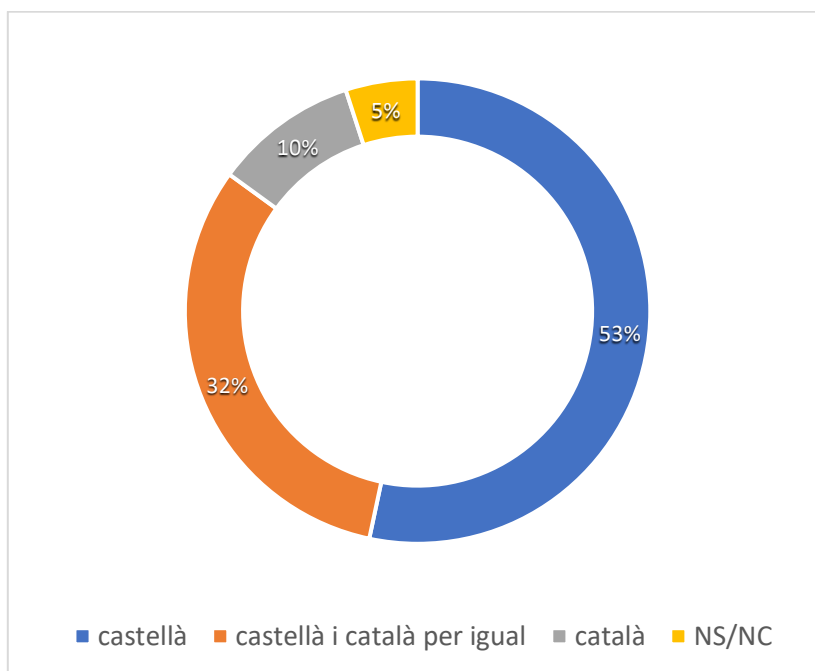

Figura 14: Llengües de la ILM

Quan se'ls pregunta si les tasques d'intermediació lingüística dels menors **afavoreixen l'aprenentatge del català. Un 45% dels enquestats creu que «a vegades», mentre que un 27% que creu que no.** Un 18% no s'ho ha plantejat mai, un 8% creu que sí, de manera significativa i, finalment, només un 2% contesta que no ho sap o no contesta.

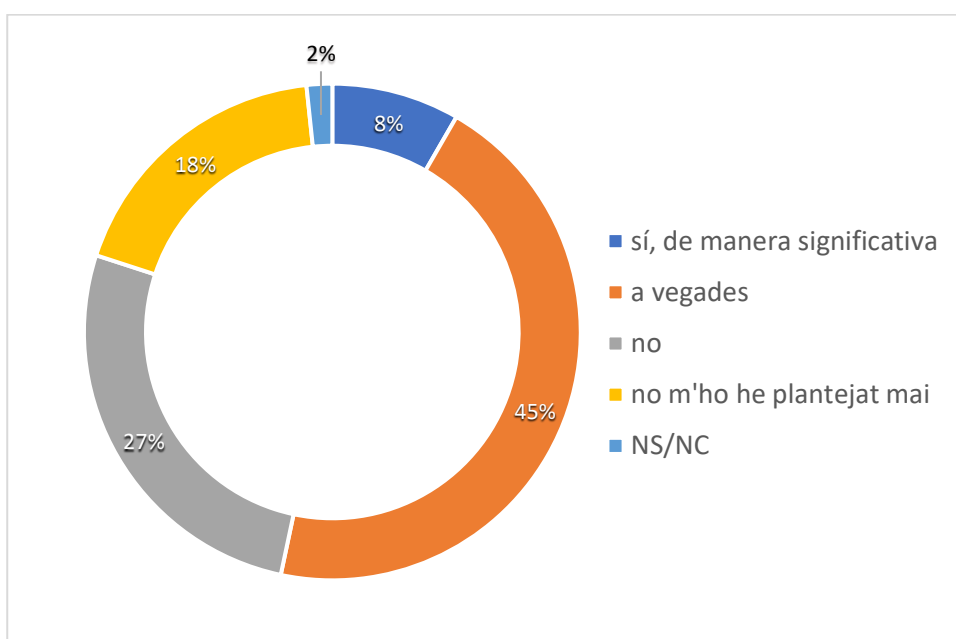

Figura 15: Influència de la ILM sobre l'aprenentatge del català

La mateixa pregunta es va repetir sobre la relació entre la ILM i l'aprenentatge del castellà. Els resultats són similars; la majoria dels enquestats (**42%**) creuen que «**a vegades**» la ILM millora l'aprenentatge d'aquest idioma. En canvi, un 23% creu que «**sí, de manera significativa**». El 22% no s'ho ha plantejat mai, i el 13% creu que no millora.

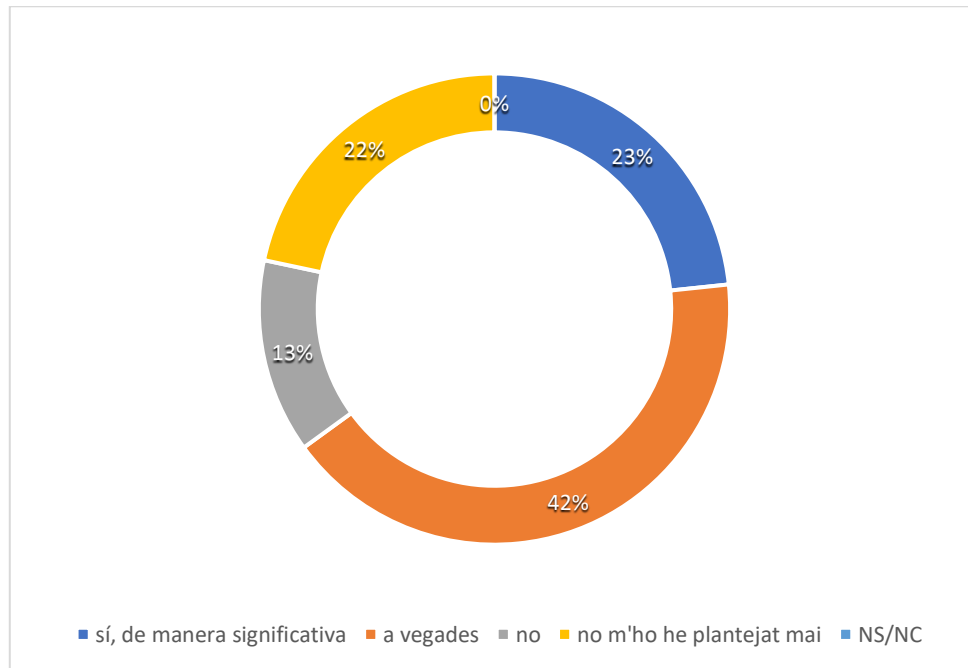

Figura 16: Influència de la ILM sobre l'aprenentatge del castellà

A continuació, vam preguntar per l'efecte de la ILM sobre la **motivació per aprendre** català i castellà. **En el cas del català, el 35% creu que no afecta gens**, essent la majoria, **seguit d'un 34% que creu que a vegades**. Un 18% no s'ho ha plantejat mai, i un 8% creu que sí, de manera significativa. Finalment, un 5% no ho sap o no contesta.

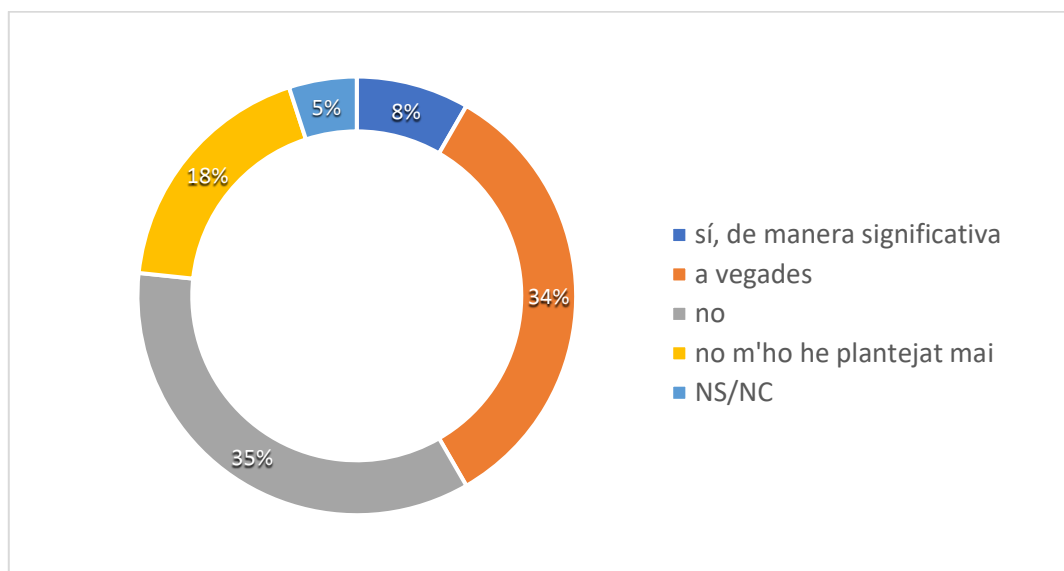

Figura 17: Influència de la ILM sobre la motivació en l'aprenentatge del català

Pel que fa al castellà, el 35% creu que afecta en la motivació «a vegades», seguit del 22% que creu que no. En aquest cas, destaca el nombre d'enquestats que creu que «sí, de manera significativa» amb un 20%. El 18% no s'ho ha plantejat mai i el 5% no sap i no contesta. Si els comparem, els gràfics indiquen que, en general, **els enquestats creuen que la ILM millora i desperta més interès pel castellà que pel català.** Aquest fet és consistent amb la resposta que donen els enquestats sobre la utilització majoritària del castellà en la ILM (figura 14).

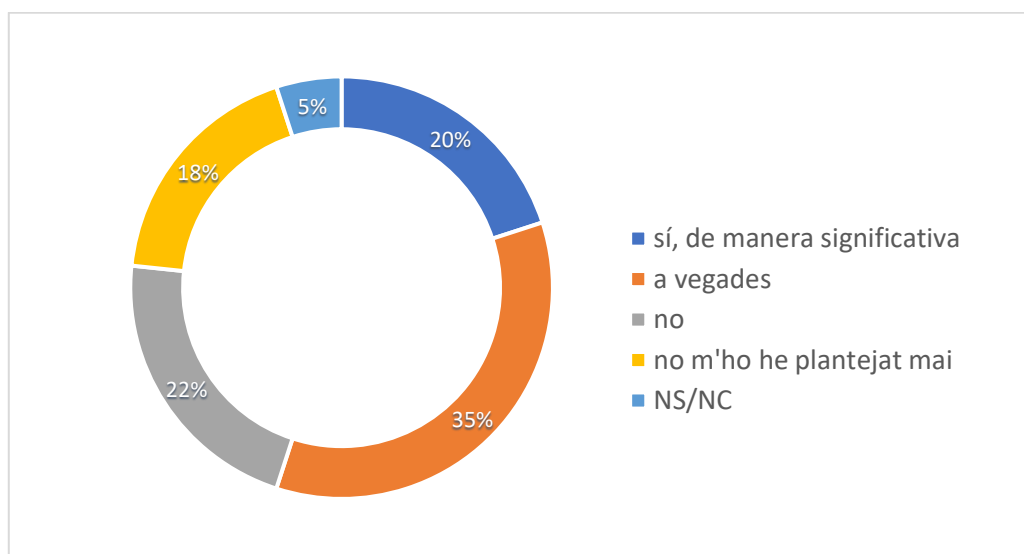

Figura 18: Influència de ILM sobre la motivació en l'aprenentatge del castellà

Aspectes emocionals de la ILM

En aquest bloc es va fer referència a la percepció que els enquestats tenen sobre les emocions dels menors en relació a les tasques d'intermediació lingüística. La primera pregunta d'aquest apartat és: «Com creus que se senten en general els/les menors mentre fan la interpretació?», i s'hi donava l'opció de marcar diferents respostes simultàniament, a més d'una opció oberta que podien definir definició pels propis enquestats.

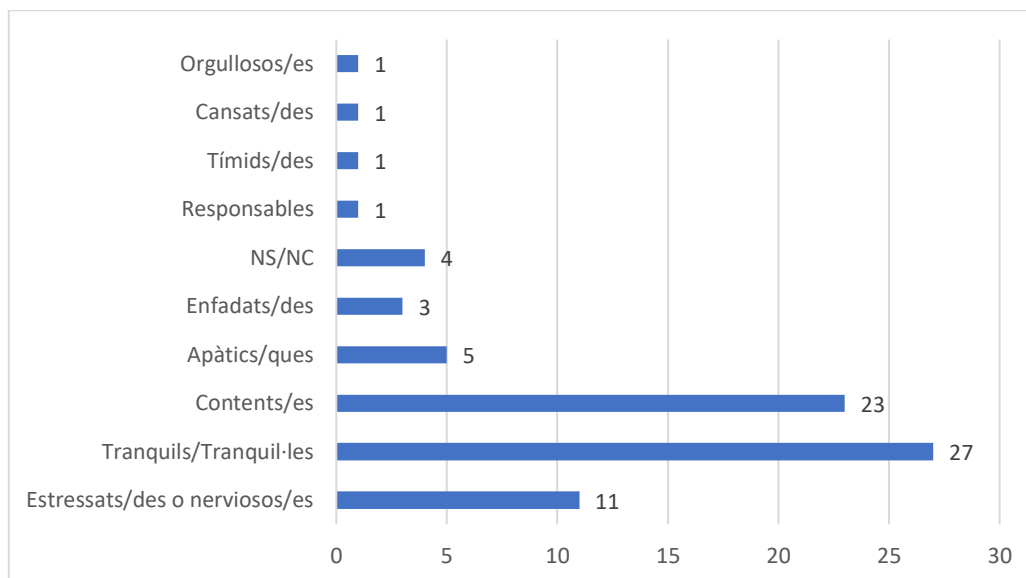

Figura19: Emocions respecte la ILM

Com podem comprovar, predominen les emocions positives: l'emoció que més persones han escollit en relació a la ILM és la de tranquil·litat amb 27 respostes, seguida de «contents/es» amb 23. La tercera emoció més marcada és la de nerviosisme amb 11 respostes. Les respostes «orgullosos», «cansats», «tímids», i «responsables» han estat introduïdes ad hoc pels propis enquestats. La percepció majoritària de les persones enquestades és que la ILM té un impacte emocional positiu sobre els menors.

A continuació vam preguntar sobre la influència de la ILM en les relacions entre els menors i el professorat i, concretament, sobre la freqüència amb què aquesta relació canvia arran de la ILM. La majoria dels enquestats (un 48%) creu que «a vegades» la relació es veu modificada, seguit d'un 27% que creu que «sovint»; un 10% ha contestat que «mai», un 10% no ho sap o no contesta i, finalment, un 5% contesta que «sempre» hi ha una influència.

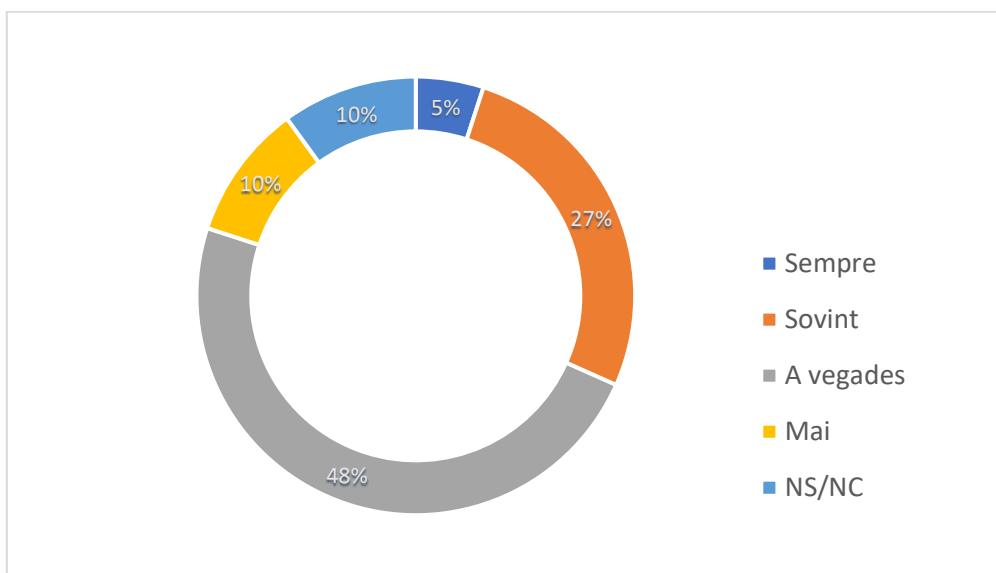

Figura 20: Influència de la ILM en les relacions alumne-professor

A continuació, es va preguntar als enquestats que, en el cas d'haver contestat afirmativament a la pregunta anterior, especificuessin en quin sentit aquesta relació alumne-professor podia veure's modificada. De nou, la pregunta es dissenyà amb unes opcions fixes («es té més confiança que abans», «es té una relació més distant que abans» i NS/NC), a més d'una casella de resposta oberta per especificar «altres».

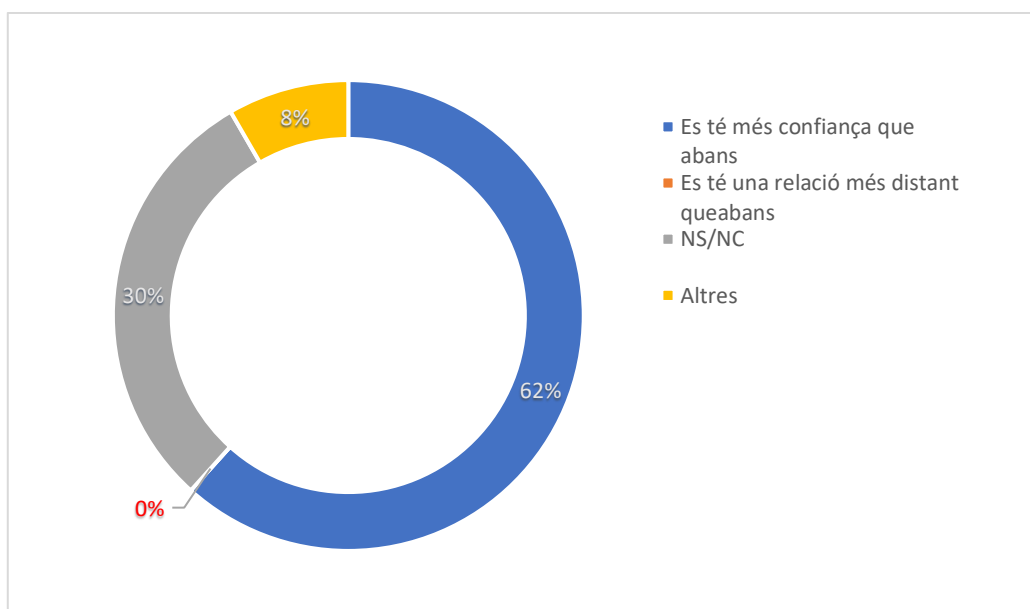

Figura 21: Modes d'influència de la ILM en la relació alumne-professor

El 62% ha contestat que la confiança incrementa gràcies a la ILM; el 30% que no sap i no contesta; i **cap dels enquestats ha respost que la relació és més distant que abans de la ILM (0%).** Un 8% ha preferit especificar altres sentits en què la interacció professor-alumne es veu modificada; aquestes són les tres respostes addicionals:

Depèn molt de l'alumne, no es pot generalitzar.
Es mostren inquiets perquè, d'alguna manera, s'estan assabentant de coses que no haurien de saber. Veuen el professor/a en un altre rol.
La relació amb el professor i el professorat en general és més propera.

Taula 2. Respostes obertes addicionals a la figura 21.

Altres

Finalment, l'enquesta acabava amb un espai obert en què es proposava als enquestats que comentessin l'experiència amb la ILM i/o altres aspectes que creguessin rellevants sobre aquest tema. Les respostes que van donar els enquestats es poden agrupar en els temes següents:

1. S'identifica la necessitat que les tasques de facilitació de la comunicació recaiguin en un intèrpret professional (28,6%);
2. La ILM s'observa com quelcom positiu (28,6%): els joves es mostren molt col·laboradors quan han d'interpretar per als pares, se senten valorats i sovint són un referent per als companys;
3. La ILM es considera un problema (21,4%) i, bàsicament, s'esmenten tres problemes:
 - a. Els menors que fan ILM acaben gestionant temes que no els pertocarien;
 - b. Sovint la ILM dins d'una mateixa família sempre recau en la mateixa persona i això genera desgast i a vegades enuig per part d'aquesta persona;
 - c. L'experiència amb la ILM ha estat negativa (caòtica).
4. La ILM genera desconfiança (21,4): el professorat no sap si els menors interpreten allò que han dit i això genera desconfiança, sobretot quan cal informar d'aspectes negatius que afecten el jove intermediari lingüístic.

Més informació sobre el projecte:

<https://pagines.uab.cat/ilm/ca>